

СОЦІАЛЬНІ ОЧІКУВАННЯ УЧАСНИКА АТО

Анотація. Представлені результати початкового етапу дослідження соціальних очікувань учасника АТО. Описано деякі соціально-психологічні особливості сьогодення осіб, що були причетними до бойових дій на Сході України. Розроблена і впроваджена у практику пам'ятка учаснику АТО.

Ключові слова: соціальні очікування особистості, учасник АТО, синдромом посттравматичного стресового розладу, пам'ятка учаснику АТО.

13 квітням 2014 роком датовано Указ в.о. Президента про рішення Ради Національної Безпеки і Оборони України «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України», який дав початок антитерористичній операції (АТО) на Сході України. Коли закінчиться АТО? Це питання турбує ледь не кожного українця. Військові, волонтери, добровольці, звичайні громадяни – всі очікують закінчення військових дій, закінчення АТО, всі хочуть, щоб в Україні був мир.

Анексія Криму, події на Сході України докорінно змінили соціально-психологічну реальність пересічного українця, нанесли не тільки значні матеріальні, а й величезні моральні збитки. Нищівних ударів зазнала людська психіка. Учасниками АТО ми вважаємо не тільки військових термінової служби чи добровольців, волонтерів чи міжнародних спостерігачів. До них ми також відносимо членів тих сімей, де є учасники бойових дій; населення, що знаходиться на території, де мають місце такі дії; переселенців, біженців, всіх тих, хто поніс надважкі втрати, особливо це стосується втрати рідних, близьких, членів сім'ї, родини.

Соціальні очікування людини, сподівання прийняттого перебігу подій, надія, що прийдуть кращі часи є ключовими орієнтирами сьогодення. Нашу державу вже більше двох десятиріч охоплюють перманентні реформи, зміни,

нововведення. Ці процеси знайшли відображення у всіх сферах людського буття: політиці, економіці, культурі, ідеології, освіті та науці. Соціально-політична ситуація, бажання здобути краще майбутнє – докорінно змінюють соціальне поле, соціально-психологічну реальність, а ті в свою чергу позначаються на змістових параметрах соціальних очікувань особистості. Якісно нова соціально-психологічна ситуація, патріотичні настрої населення України, готовність діяти в складних, екстремальних ситуаціях, зумовлені складністю та суперечністю перебігу процесів політичного, економічного, суспільного та духовного життя. Вони є важливими змістовими складовими у становленні громадянина Української держави. Розвиток національної освіти полягає, в першу чергу, у спроможності забезпечити Україну високоосвіченими, інтелігентними, соціально зрілими та творчо спрямованими фахівцями, які будуть захищати Україну, працювати на її благо, дбати про цілісність та непорушність її кордонів. Україні потрібні фахівці-професіонали, здатні спільно з групою розв'язувати завдання, прогнозувати перебіг подій, вміти миттєво реагувати на зміни сьогодення, оперативно діяти в екстремальних ситуаціях, впроваджувати інноваційні, прогресивні технології.

З огляду на висвітлені міркування, очевидною є **теоретична і практична актуальність** запропонованої теми дослідження.

Мета статті полягає у дослідженні соціальних очікувань особистості в кризових умовах та критичних ситуаціях життя, зокрема у контексті АТО.

Психологічні служби, практикуючі психологи змушені були миттєво перекваліфікуватися і набути знань, вмінь та навичок в роботі з психічною травмою та її наслідками в учасників бойових дій; емоційними порушеннями та синдромом посттравматичного стресового розладу. Займатися корекцією та терапією нав'язливих станів, розладів сну, психосоматичних розладів та сексуальних дисфункцій. Здійснювати роботу з сім'ями учасників бойових дій: батьками, шлюбними партнерами, дітьми; з людьми, що зазнали втрати близьких; людьми, що перебувають у складних життєвих обставинах; особами, що змушені були переселитися чи тікати, похапцем взявши з собою вкрай

необхідне. Вирішувати проблеми подружніх стосунків та сімейних дисгармоній. Займатися дитячою корекцією та психотерапією емоційних розладів, страхів, психічних травм, що у навчанні та спілкуванні; психологічним дебрифінгом [1], профілактикою та корекцією емоційного вигорання у волонтерів та осіб, які надавали допомогу родинам учасників АТО, що загинули або були в полоні. Це далеко не весь перелік тих, в першу чергу психологічних проблем, що лягли на плечі небайдужих психологів.

30 квітня 2015 року покладено старт проекту «Джерело життя», сутність якого полягала у мобільній психологічній допомозі воїнам, мешканцям Херсонщини та вимушеним переселенцям із зони АТО. Керівником проекту є Андрій Калита, психолог і священник, настоятель Храму святої Олександри Української Православної Церкви Київського Патріархату у місті Херсоні з 1997 року. Андрій Чмель – диспетчер «гарячої лінії», психолог, капелан у зоні АТО в батальйоні «Донбас» (6 місяців служби). Ігор Попович, психолог-консультант, кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки, психології і освітнього менеджменту. Діяльність в межах проекту передбачала, що два рази в місяць психологічна місія проекту виїжджатиме у військові частини для зустрічі з бійцями та офіцерами. Маршрути: Херсон – Генічеськ – Стрілкове – Чонгар та Херсон – Скадовськ – Каланчак – Чаплинка, де зосереджені блокпости й військові частини. Під час виїзду відбувалися зустрічі з особовим складом, надавалася психологічна допомога та підтримка, професійне консультування, роздавалися інформаційні буклети «Пам'ятка учаснику АТО» (зміст пам'ятки, розробленої автором, наведено нижче). У рамках проекту мала місце низка тренінгових занять, спрямованих на подолання посттравматичного синдрому. Тренінги охоплювали учасники АТО, членів їх сімей та всіх постраждалих внаслідок війни на Сході України. Проект функціонує на громадських засадах і є актуальним для нашого сьогодення. Маємо на меті заручитися підтримкою Міжнародного фонду «Відродження». Проект «Джерело життя» показав свою життєздатність, позитивний досвід якого можна було застосувати в інших регіонах України.

ПАМ'ЯТКА УЧАСНИКУ АТО

*«Борітеся – поборете! Вам Бог допомагає!
За вас правда, за вас слава і воля святая!»*

Тарас Шевченко

Українська держава бореться за свою цілісність, за своє майбутнє. Патріотична налаштованість населення України, жертвність, готовність, отримавши виклик, діяти в екстремальних умовах, зумовлені складністю та суперечністю нашого буття. Бажання здобути краще майбутнє, якщо не для себе, то хоча б для нащадків – є важливим чинником у становленні громадянина Української держави.

Все, чого очікує людина стає її дороговказом, що здатен реалізуватися, здійснитися. Людина через очікування творить своє буття, свій суб'єктивний світ, своє майбутнє. Уявний образ стає реальним. У людини спрацьовує механізм візуалізації, який притягує цей уявний образ, реалізує його, робить реальним. Наші очікування мають програмувальну здатність і можуть реалізуватися. Очікування від самого себе є найважливішими. Очікуйте від себе кращих результатів – і ви будете працювати краще, й відповідно, здобудете бажане. Ви прикладатимете більше зусиль, щоб виправдати свої очікування. Очікуйте від своїх рідних, близьких, побратимів позитивних результатів, належної поведінки, вірте їм, і зворотна реакція – результат не забариться. Це явище називають «пророкуванням, що самореалізується» або законом очікувань. Закон очікувань, якщо його правильно застосовувати, знати про нього – володіє великою позитивною силою, творить наше майбутнє. Але такою ж самою зворотною руйнівною дією він може впливати на тих, хто його порушує. Негативні очікування – джерело конфліктів, негараздів, поразок.

У повсякденному житті нам завжди хочеться зазирнути в майбутнє, передбачити, спрогнозувати перебіг подій. Соціальні очікування – це орієнтири в майбутнє, орієнтири, які не дозволяють нам заблукати у вирі повсякденного буття і допомагають знайти себе. У своєму ставленні до майбутнього не доля, а

сама людина визначає свій завтрашній день, виступаючи творцем себе і свого життя. Очікуючи, прогножуючи перемогу, ми здобуваємо таку бажану звитягу.

Важливо, щоб позитивні очікування стали гострим наконечником Вашої Віри, а не жалюгідною тінню вашого відчаю. Варто пам'ятати, що великі очікування приносять великі результати. Середні очікування приносять малі результати, а малі очікування – результатів не приносять.

Наша психологічна практика і наукові пошуки дають підстави стверджувати, що значна частина учасників розчарована сьогоденням, не вірить в себе, своє майбутнє, інститути влади. Те, за що боролися, залишилося без змін. Зміни, якщо й відбуваються, то поволі і є незначними. Одним із завдань нашого проекту була активізація внутрішніх ресурсів особистості, підняття духу і зміцнення віри, що допомогло конструювати соціальні очікування особистості – спробувати закласти підвалини майбутнього. Адже неадекватні, депресивні соціальні очікування можуть привести особистість до кризової ситуації в житті. Людина сама творить своє буття, свою суб'єктивну реальність. Активна дієва позиція, може активізувати внутрішні психічні ресурси, вивести людину з будь-якої кризової ситуації. Висока громадська позиція, здатність конструювати своє майбутнє – сприяють подоланню будь-яких кризових та критичних ситуацій в житті.

У **подальших наукових пошуках** акцентуємо увагу на ролі соціальних очікувань особистості у конструюванні свого майбутнього.

Література:

1. Мульована Л.І. Методи психологічної допомоги учасникам АТО / Л.І.Мульована // Молодий вчений. – № 10(13). – К., 2014. – С. 114-116.